

TURİST REHBERLİĞİ MESLEĞİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Giray ERCENK(*)

Bilindiği gibi turizm faaliyetleri içinde tanıtımın iki evresi vardır. Birinci evre, potansiyel turistin kendi mekânı ve ya da kendi çevresi içinde yapılan ve onun karar oluşturmada faydalı olan tanıtım çabalarıdır. Bunun zorunlu olarak yurt dışında, yani potansiyel talebin bulunduğu yerde yapılması gerekir. Bu bir bakıma sahip olduğumuz cazibe odaklarının sınır ötesinde tanıtımı, anlatımı demek olduğundan ne derece başarılı bir çaba olduğunu biliyoruz.

Devletin büyük katkısına, işletmelerin özverili çabalarına ve katlandığımız büyük parasal fedakârlığa rağmen, zaman zaman başarılı olup olmadığımızı tartıştığımız bir dış tanıtım çabamız var. Fuarlar, sergiler, gösteriler, tanıtım filmleri ve topyekûn prestijimiz bu alanda kullandığımız tanıtım araçlarımızdır.

Tanıtımın ikinci evresi ise, potansiyel talebin fiilen talebe dönüşmesinden sonra yaptığımız tanıtım faaliyetlerini kapsar. Bu evrede kullandığımız araçların başında, yetiştirilmiş profesyonel turist rehberleri gelir.

Bilindiği gibi sektör bir saça ayağının üzerindedir; seyahat

acenteleri, konaklama işletmeleri ve tanıtım işlevi gören rehberlik hizmetleri. Bugüne kadar devlet, bu üç önemli unsurun ilk ikisini haklı olarak yer tahsisinden, yatırım indirimine uzanan değişik önlemlerle tam bir korumaya almıştır. Buna karşılık rehberin, seçiminden yetiştirilmesine, belgesinin vize, işleminden denetlenmesine kadar idarenin gözetimi altında olmasına rağmen, haklarının aynı otorite tarafından aynı titizlikle korunduğunu söylemek ne yazık ki mümkün değildir.

MESLEKİ SORUNLAR

A. Kaçak ya da Korsan Rehberlik Sorunu

Bilindiği gibi profesyonel turist rehberliği, yasa ve yönetmeliklerde tanımlanmış, idare tarafından kendisine tanıtım görevi verildiği için, seçimi ve yetiştirilmesi devlete bırakılmış bir meslek dalıdır.

Rehberlik mesleği ülkemizde mevsim koşullarının en uygun olduğu yörelerde bile zaman bakımından icrası sınırlı olan bir meslektir. Deyim uygunsuzsa, rehberler yılın belli aylarında çalışır, kalan kısmında yeni dönemin hazırlığını yaparlar.

1618 sayılı TÜRSAB yasasının 10. maddesi, seyahat acentelerine "Düzenleyecekleri turlar-

da Turizm Bakanlığı'nca verilen" Tercüman Rehber" belgesine haiz "Tercüman Rehber" in çalıştırılması" yükümlülüğünü getirmiştir. Aynı yasanın 27. maddesinin (b) bendinde ise belgesiz rehber çalıştıran seyahat acentelerinin üç kez arka arkaya ihbar almaları sonunda belgesinin iptal edileceği hükmü yer almaktadır. Yine Bakanlıkça çıkarılan ve halen yürürlükte olan Profesyonel Turist Rehberleri Yönetmeliği'nin 38. maddesi "Seyahat Acenteleri ancak bu yönetmeliğin 38. maddesi esaslarına göre Rehber çalıştırabilirler" diyerek seyahat acentelerinin belgesiz rehber çalıştırmalarını yasaklanmıştır. Bununla birlikte yine 38. madde ile aksine davranış içinde olan seyahat acentelerinin cezalandırılmaları yükümlülüğünü Bakanlığa vermiştir. Ancak, bu açık yasal zorlamalara rağmen, bugüne kadar Turizm Müdürlüğü elemanları ile birlikte yürüttüğümüz denetlemelerde yakalanan kaçak rehberleri istihdam eden seyahat acentelerine nasıl bir ceza uygulandığı tarafımızdan bilinmemektedir.

Yüzyüze tanıtımın vazgeçilmez elemanı profesyonel rehberlerin seçimi ve yetiştirilmesinde doğrudan idarenin inisiya-

(*) Giray Ercenk Antalya Profesyonel Turist Rehberleri Derneği başkanıdır.

tif sahibi olduğu ve yine idare tarafından ülkeyi temsil görevi verilen ve bu yüzden bir bakıma Bakanlığın elemanı olan rehberlerin gerek sektörün diğer birimleri gerekse idare tarafından uğramakta olduğu bu hak gasbında yeterince korunup kollandığını söylemek, ne yazık ki mümkün değildir.

B. Yabancı Uyrukluların Rehber Gibi Çalıştırılmaları Sorunu

2007 sayılı yasa, yabancı uyrukluların "Türkiye'de, seyyahlara Tercüman Rehberlik yapmasını" yasaklamıştır. Bununla birlikte ilgili yasa, diğer bazı işlerin de yabancılar tarafından yapılmasını yasaklamışken, zorunlu nedenlerle ve çağın şartlarına uygun olarak çıkartılan 2634 sayılı "Turizm Teşvik Kanunu" yukarıda verilen yasaklara bazı istisnalar getirmiştir.

Bu yasanın 18.-a maddesinde bu istisnalar belirtilmiştir. Konunun önemi bakımından bu maddeyi olduğu gibi buraya almayı uygun görüyoruz.

Personel Çalıştırılması:

Madde 18.-a) "Belgeli işletmelerde nitelikli yabancı uzman personel ve sanatkârlar, Bakanlığın uygun görüşü ve İçişleri Bakanlığı'nın izni ile 2007 sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun hükümlerinden istisna edilerek çalıştırılabilirler".

Dikkat edildiğinde madde, "Belgeli işletmeler" göstermesini yaparak, konaklama işletmelerinin bünyesinde "Yabancı Uzman Personel ve Sanatkâr Çalıştırılması" istisnasını getirmiştir. Bu açık duruma rağmen uygulamada adeta görünüşü kurtarmak için, rehber bulunmasında güçlük çekilen, özellikle skandinav ülkelerin turlarında, araca bir Türk rehber alınmakta

ancak rehber tamamen fonksiyonsuz bırakılmakta, tur, ilgili ülkenin elemanlarınca götürülmektedir. Bu uygulama, bırakınız mesleki endişeleri, ulusal tanıtımımız açısından büyük sıkıntılara zemin oluşturacak bir uygulamadır.

Öte yandan özellikle bu turlar sırasında ücretler yolculardan gezi sırasında toplanmakta ve vergi kaybına da neden olmaktadır.

Ören yerlerinde zaman zaman yapılan denetlemelerde bu duruma getirilen tek çözümün, bir tutanak tutmaktan ibaret olduğunu üzülenek görüyoruz.

Yine, "Safari" adı altında yapılan gezilerde, hiçbir mesleki ve mali kontrolün olmadığını söylemek zorundayız.

C. Ören Yerlerinin Temizlik Sorunu

Rehberlik mesleğinin işleyiş biçim ve sürecinin olağan sonucu olarak rehber, turistlerin mutluluğuna veya mutsuzluğuna tanık olan ilk insandır ve rehber bir tatsız görüntünün mazeretini anlatırken, onun sıkıntısını da çeken insandır. Ülkeye gelen turistlerin doğal temizlikle ilgili yakınmalarından, ören yerlerinin tuvaletten yoksun oluşuna kadar hemen her alandaki şikayetlerinin ilk muhatabı rehberdir.

Antalya yöresindeki ören yerlerinin temizlik gereksinmesi sorunu ve yerel yönetimin bu soruna bakışı, basında konu olacak boyutlardadır. Rehber, bu sorunları sadece yaşamaz, onu göğüsleme sıkıntısını da çeker.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1) Kaçak veya yaygın tanımla "korsan rehber" in çalıştırılmasının doğurduğu sonuçlardan belki de en önemlisinin, Bakanlıkça temsil görevi verilen rehberin, rehberlik yapma hakkının gasp edilmesidir.

Bu sorunun çözümünde şüphesiz en radikal yol, seyahat acentelerinin bu konuda bir prensip oluşturmayı içlerine sindirmeleridir. Seyahat acentelerince "Belgesiz Rehber Çalıştırılmaz" kuralının peşinen kabul edilmesi gerekmektedir. Yukarıda söylendiği gibi bunun en radikal çözümü şeklindedir.

Ancak, kaçak rehberlerin takibi konusunda, ören yerlerinde istihdam edilen ören yeri bekçilerinin ve Özel İdare elemanlarının katkılarıyla büyük ölçüde kontrol mümkündür. Antik Efes ören yerinde öteden beri sürdürülen rehberden kimlik sorma, imza alma ve benzeri uygulamalar, orada bu sorunun neredeyse çözülmesini sağlamıştır. Her şeyden önce caydırıcı etkisi yüzünden büyük faydaları olmuştur.

Eğer bu, Efes antik kentinde sağlanabiliyorsa, Türkiye'nin her yerinde sağlanabilir demektir. Bunun, idari birimler arasında kurulacak bir koordinasyon ve işbirliği ile gerçekleştirilebileceğini düşünüyoruz.

2) Yabancıların bu ülkede rehber olarak istihdam edilmeleri sakıncalıdır. Ulusal tanıtımımızı rehberlik boyutunda yabancılar tarafından yapılmasının hiçbir haklı yanı yoktur.

Zaten bu duruma yasalar izin vermemektedir. Bu şekilde rehber istihdam eden seyahat acenteleri derhal uyarılmalı ve çirkin, yakışsız, haksız durumu ortadan kaldırmak için, Bakanlık aktif tavır almalıdır.

Bazı dillerde rehber sıkıntısı çekildiği doğrudur. Nitekim yabancı personelini rehber gibi çalıştıran işletmeler bu mazerecin arkasına sığınmaktadırlar.

Bu sorunun çözümünde, Bakanlığın denetiminde ilgili seyahat acentelerinin, ölü sezonda bünyelerindeki belgeli rehberleri, yurt içinde ya da yurt dışı

şında uzun süreli kurslara tabi tutarak yetiştirmelerinin faydalı olacağını düşünüyoruz. Öte yandan bu ülkelerde çalışan Türkler'den, turizm mevsimi boyunca, yanlarında belgeli rehber bulundurulması koşuluyla faydalanılmasının mümkün olabileceğini düşünüyoruz.

Bakanlığın, rehber sayısı az olan dillere özgü olmak üzere biraz da özendirilmiş kurs programları açması ve bu konuda üniversitelerden görüş ve destek sağlamanın yararlı olacağı açıktır.

3) Belgesiz rehberlere, rehber gibi istihdam edilen yabancılara verilen cezalar, caydırıcı olmaları bir tarafa, gülünç boyutlardır. Örneğin çalışma izni olmayan bir yabancıya, rehber gibi çalıştırılması dahil ceza yasasında öngörülen ceza miktarı, 3.000.-TL. dir. Bu miktar hakim takdiriyle 10.000.-TL.'ye kadar çıkartılabilmektedir.

Bize göre caydırıcı tek etken, bu konuda idare tarafından alınacak aktif tavidir. Ancak, bir yabancıya Türk vatandaşlarına tahsis edilen rehberlik gibi önemli bir işi yapmaya cüret etmesinin cezai bedeli her halde biraz daha ağır olmalıdır. Bu konuda Batı'nın kullandığı ölçülerin neler olduğunu ve bir kıstas imkânının her zaman var olduğunu belirtmek istiyoruz.

Seyahat acentelerinin bu alanda belli bir anlayışı en kısa zamanda içlerine sindirmeleri yanında, yeni yasal ve yönetmelik değişikliklerine gidilmesinin de gerekli olduğuna inanıyoruz.

4) Sorunlar gözden geçirildiğinde, en büyük sıkıntının yönetmeliklerin eksik ya da çağdaş olmamalarından, varolan yasa ve yönetmeliklerin de tam olarak uygulanmamasından kaynaklandığı görülmektedir. Örneğin bir seyahat acentesinin ka-

çak rehber çalıştırdığı için, Bakanlıkça hakkında idari işlem yapılması öngörülmüşse, bu mutlaka yapılmalıdır.

Bu nedenle, yetersiz kalan hükümler değiştirilmeli ve ihtiyaca göre yeni hükümler getirilmelidir. Bu konuda rehber derneklerinin ve seyahat acentelerinin birikimlerinden yararlanılmalıdır.

5) Rehber derneklerinin, hiç olmazsa mesleki sorunlarının giderilmesi ya da hizmetin iyileştirilmesi gibi alanlarda görüşleri mutlaka alınmalıdır.

Bunu sağlamak için sezon başlarında ve ortasında bu dernek yönetimleri ile Bakanlık arasında koordinasyon toplantıları ve sezon sonunda bir değerlendirme toplantısının yapılmasında büyük faydalar vardır.

Rehber, idarenin ülkeyi temsil görevi verdiği bir turizm elemanıdır. İdarenin, sektörün diğer birimleri ile kurduğu diyalogu rehber dernekleri ile de kurmasının gerekliliği ortadadır. Yukarıda sorunlar bölümünde ifade edildiği gibi sektörde yaşanan bütün sıkıntıları aynen yaşayan rehberin, görüş verme hakkı da olmalıdır.

6) Bilindiği gibi bir süre önce ören yerlerinin gelirleri özel idarelere tahsis edilmiştir. Basına intikal eden ve buradan sağladığımız bilgilere göre, 1990 yılı içinde Antalya İl Özel İdaresi'nin bu şekilde topladığı gelir 3.5 milyar liradır.

Bu para salt Antalya ören yerlerinden sağlanmıştır. Hangi bakımdan ele alınırsa alınsın, önemli bir miktardır. Bu paranın bir bölümün, yukarıda sorunlar bölümünde "Temizlik Sorunu" başlığı ile verdiğimiz ve gerçekten son derece önemli olan bu sorunun çözümünde kullanılmalıdır. Yılda şu kadar gelir getiren bir ören yerinde temizlik sorunu-

nu hiçbir mazeretin arkasına saklama hakkımız yoktur.

Öte yandan ören yerlerine girişlerde kaçak ve korsan rehberin kontrolü sırasında görevli elemanın bu çabasını özendirme bakımından kesilen bilet paralarının belli bir yüzdesinin verilmesinin yararlı olacağını düşünüyoruz.

7) Rehberlik mesleği, çağdaş, saygın bir örgütlenme biçimine hızla kavuşturulmalıdır. Bu önemli mesleğin elemanlarını koruma statüsündeki dernek yapısı içinde tutmak haksızlıktır. Turizm Bakanlığı'nca 1990 yılında hazırlanan ve diğer rehber dernekleri ile birlikte derneğimizin de görüşü alınan "Türk Rehber Odaları Birliği Yasa Tasarısı"nın bir an önce T.B.M.M.ne sevk edilip yasalaştırılması, bu mesleğin hakkı olmayanlarca kullanılmasını engelleyecek önemli bir caydırıcı etken olacaktır. Bununla birlikte, Türk Rehber Odası olgusu rehberin zorunlu üyeliği statüsü nedeniyle bütün meslek elemanlarının aynı çatı altında toplanmalarını sağlayacaktır.

Yukarıda sözü edilen sorunlarımız ve bunların giderilmesine dönük önerilerimizin yanında en kökten çözümün sektörün her kesiminin haklarını korumaya dönük topyekûn bir geleneğin oluşması olduğuna inanıyoruz. Ancak, temelinde pragmatizmin egemen olduğu bir ilişkiler ortamında, gelenek yaratmak çok güçtür. Bu nedenle pragmatizmin erdemlerinden yeni talep yaratma gibi alanlarda faydalanmayı ilke olarak kabul etmek, ancak sektörde yer alan kesimlerin aralarındaki ilişkilerinde yasa ve yönetmelik hükümlerinin tereddütsüz uygulanmasını sağlamak, sektör için şart olan geleneğin oluşmasını sağlayacak en doğru yoldur.